

Samen onderzoekend werken in grenspraktijken

Onderwijs en onderzoek lopen niet altijd soepel samen; we hebben het vaak over 'de kloof'. Toch zijn er steeds meer plekken waar onderwijs en onderzoek elkaar versterken en grenspraktijken vormen. Het lectoraat *Grenspraktijken van opleiders en onderzoekers* heeft de afgelopen tien jaar dit soort samenwerkingen onderzocht en versterkt. In dit artikel geef ik een paar voorbeelden van vragen die we oppakten, hoe we werkten en wat dat opleverde. **NIEK VAN DEN BERG**

In onderzoekswerkplaatsen, innovatielabs, practoraten en lectoraten werken onderwijsprofessionals, onderzoekers en anderen in allerlei rolcombinaties samen aan vraagstukken die in de educatieve praktijk spelen. Ze doen geen 'onderzoek op afstand', maar ontwerpen, experimenteren, reflecteren en verbeteren samen, op een onderzoekende manier.

Dat werkt vooral als alle partners actief instappen en samen reflecteren op zowel het inhoudelijke vraagstuk als het proces van hun samenwerking en hun eigen rol daarin. Ze nemen elkaar serieus als gelijkwaardige en actieve participanten, en benutten zowel onderzoekskennis als praktijkkennis. Zo ontstaan actieve dialoog, kenniscocreatie en gezamenlijke betekenisgeving. Zowel het onderwijs als het onderzoek worden daar beter van.

Het lectoraat *Grenspraktijken van opleiders en onderzoekers* heeft deze grenspraktijken op verschillende manieren aangepakt en in beeld gebracht.

JUMPING IN EN ROLLEN ALS EEN OLOIDE

In Grenspraktijken werkten we volgens het principe van jumping in:

begin samen vanuit een basisidee en bepaal de koers al werkend, erop vertrouwend dat het lukt én met het nodige werkplezier. Wacht niet op perfecte omstandigheden; begin klein, met een concreet vraagstuk, en laat het proces zich ontwikkelen.

De jonge ijsbeer in Diergaarde Blijdorp is hiervoor een metafoor. Daarnaast is ook de oloide een krachtig beeld: de omspanning van twee schijven die haaks in elkaar steken en rollend tussen de twee kanten –

onderwijs en onderzoek – naar voren wiegen, gedreven door het vraagstuk dat om verheldering en een oplossing vraagt. Daarbij komt de oloide al rollend met zijn hele oppervlak in contact met de ondergrond – onderzoekend samenwerken is geaard in de praktijk en heeft daar voortdurend impact.

We ervoeren in het lectoraat aan den lijve wat *jumping in* en rollen als een oloide concreet betekenen, onder meer bij een eigen professionalise-

ringsmodule voor collega's uit vmbo, mbo en hbo. We hadden een globaal plan voor heel de module en verfijnden dat van bijeenkomst tot bijeenkomst. Daarbij keken we steeds als docent én als onderzoeker: wat wordt onze educatieve aanpak en hoe documenteren we in één adem eenvoudig en goed de sleutelmomenten? Wat leren we daarvan voor het vervolg? Lees er meer over in Van Beek & Van den Berg (2021).

MASTEROPGELEIDEN ALS AANJAGERS VAN SAMEN ONDERZOEKEND WERKEN

Een ander voorbeeld van werk van *Grenspraktijken*, is de samenwerking in Consortium *Tools voor Teamleren* (kortweg *Tools*). Dit Consortium bestond uit masteropgeleiden in het mbo en onderzoekers van daarbuiten, en onderzocht hoe masteropgeleiden het onderzoekend en lerend vermogen van hun school kunnen versterken en de onderwijskwaliteit verbeteren. Hiervoor zijn goede relaties met leidinggevendend nodig, en een aanpak die past in de schoolcultuur. Wat kunnen masteropgeleiden zelf doen om hier een slag in te maken?

Tools ondernam van alles om hier

vat te krijgen. Eigen intervisiebijeenkomsten wisselden we af met rondetafelgesprekken bij conferenties om onze ideeën te delen en nieuwe input te krijgen. In 2018 startten we een project waarin zes masteropgeleiden in elk van hun scholen met collega's onderzoekend werken aan een eigen vraagstuk, bijvoorbeeld rond hybride leren, digitale didactiek, zelfregulerend leren. *Tools* onderzocht wat de masteropgeleiden doen en wat hen helpt, en deed ook zelfonderzoek naar de eigen samenwerking als consortium.

Onze uitgangspunten waren onder andere *jumping in*, en instrumenten die als 'tweesnijdende zwaarden' zowel direct de praktijkontwikkeling ondersteunen als onderzoeksgegevens opleveren. De masteropgeleiden gebruikten die instrumenten op manieren en momenten die hen pasten. Om de ongelijksoortige gegevens die dat opleverde te kunnen vergelijken, bedachten we de 'behangrolgesprekken'. Op een tijdlijn op een echt stuk behangrol plakten we de gegevens die een masteropgeleide gedurende een jaar had verzameld. Hierover voerden we vervolgens intensieve gesprekken aan de hand van een systematisch gespreksleid-

draad. De gespreksverslagen maakten vergelijkingen tussen de masteropgeleiden mogelijk, waardoor we onze onderzoeksvragen konden beantwoorden. Tegelijkertijd leverden de reflecties ideeën voor vervolgstappen in ieders eigen praktijk op, het tweesnijdende zwaard werkte! (Zie verder Rozendaal et al., 2024).

Van alle meetinstrumenten bij elkaar maakten we een overzicht met aanwijzingen – in geschreven tekst en korte podcasts – voor wie ook samen onderzoekend wil werken. Bijvoorbeeld:

- Een gespreksleidraad om met collega's een vraagstuk te analyseren en aan te scherpen, zodat je daarna gericht verder kunt werken;
- De STRAK-methodiek om gestructureerd te reflecteren op flow- en obstakelmomenten; en
- De netwerkanalyse om het krachtenveld van actoren rond een eigen vraagstuk in kaart brengen en te analyseren met wie je iets te doen hebt om verder te komen.

NIET DE KLOOF, MAAR DE GRENSPRAKTIJK

De inhoudelijke inzichten over masteropgeleiden beslaan drie thema's:

1) samen onderzoekend werken begeleiden, 2) werken aan *alignment* in de organisatie, en 3) zelfzorg om je staande te houden en professioneel te ontwikkelen. Hoe interessant en relevant ook, het is te veel bij elkaar om hier te bespreken. Sla vooral het praktijkboek van Consortium *Tools voor Teamleren* (2022) erop na als je er meer over wilt weten; de pdf is online te vinden.

Ook ons zelfonderzoek naar onze »

eigen samenwerking als consortium leverde waardevolle inzichten op. Zo'n zelfonderzoek geeft richting aan de samenwerking in het project zelf én levert inzichten op voor andere samenwerkingsverbanden en netwerken. De samenwerking in *Tools* is door de jaren heen steeds hechter en wederkeriger geworden. Een begeleidend onderzoeker zegt hierover: 'De kracht is de verbinding [...] tussen dat onderzoek wat daar moet gebeuren en de worsteling van de masteropgeleide.' We formuleerden zestien aanbevelingen voor anderen, waaronder het principe van *jumping in*, en het belang van zelfonderzoek (zie ook Van den Berg et al., 2024):

- 'Neem de tijd om elkaar formeel en informeel te leren kennen, maar wacht niet te lang en ga ook daadwerkelijk samen met de inhoud aan de slag.'
- 'Doe zelfonderzoek naar de samenwerking en benut dit om de samenwerking te versterken en/of de oorspronkelijke onderzoeksaanpak aan te passen.'

KWALITEITSDILEMMA'S IN PRAKTIJK(GERICHT)ONDERZOEK

Nog een thema uit tien jaar *Grenspraktijken*: kwaliteitsdilemma's waar je mee te maken kunt krijgen als je onderzoekend samenwerkt aan praktijkvraagstukken. Onderzoekskwaliteit heeft drie dimensies: de methodologische stevigheid, de praktijkrelevantie, en de ethiek. Deze drie kunnen op gespannen voet staan met elkaar, wat leidt tot dilemma's als:

- Ik monitor de professionaliseringsmodule die ik zelf geef. Hoe kan ik nu als onderzoeker de module goed monitoren, zonder tegelijkertijd als docent de deelnemers tekort te doen?
- Wat doe je als sleutelpersonen in de school een ander beeld hebben

Niek van den Berg | Strix Aluco – onderzoek & innovatie

van 'goed onderzoek' dan jij als (docent)onderzoeker?

- Hoe werk je praktijkvolgend en kom je toch tot overstijgende analyses en breder relevante inzichten?

In het internationale EAPRIL-netwerk doen we – in Cloud 11 over de methodologie van praktijkgericht onderzoek – onderzoek naar dit soort dilemma's en naar manieren om daar met collega's op te reflecteren. In [een podcast](#) vertellen Lisette Munneke en ik hierover, je vindt hem via de QR-code.

Een open dialoog helpt om kwaliteitsdilemma's te verkennen en beter hanteerbaar te maken. De werkvormen van Cloud 11 geven deelnemers inzicht in verschillende perspectieven in een casus, en maken het mogelijk zich daarin te verplaatsen.

EVEN TOT HIER

Medio 2025 is lectoraat *Grenspraktijken* afgerond, niet omdat het thema er niet meer toe doet, maar omdat ik zelf – 10 jaar lector in het lectoraat – minder wilde werken en ook omdat het vuurtje op allerlei andere plekken brandt. Het slotboekje heet *Even tot hier*; met puntkomma erachter. Ik doe daarin mijn verhaal, maar minstens zo boeiend zijn de vele bijdragen van collega's over wat hen bijblijft en wat ze verder brengen. Op areshogeschool.nl vind je het slotboekje en andere publicaties, waaronder een playlist en pubquiz om je via muzische metaforen een beeld te vormen van het lectoraat.

Bronnen

- > Consortium Tools voor Teamleren. (2022). *Samen onderzoekend werken in het mbo. Praktijkboek voor docenten*. NRO.
- > Munneke, L., & Van den Berg, N. (2024). *Grenspraktijken: kwaliteitsdilemma's in onderzoek. Kortsluiting - De Podcast*. Door Remco Coppoolse en Idwer Doosje.
- > Rozendaal, J. S., Teurlings, C., & Van den Berg, N. (2024). *De behangrolmethode: synthese van ongelijksoortige gegevens in meervoudige gevalsstudies naar weerbarstige praktijkvraagstukken*. KWALON, 29(3), 194-205.
- > Van Beek, J. & Van den Berg, N. (2021). Module 'Onderzoek van Betekenis'. Professionaliseren als praktijkonderzoeker in een diverse groep deelnemers met modellerende begeleiders. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 42(3), 64-69.
- > Van den Berg, N. (red.) (2025). *Even tot hier; Grenspraktijken van opleiders en onderzoekers*. Aeres Hogeschool Wageningen.
- > Van den Berg, N., Teurlings, C., & Rozendaal, J. S. (2024). Samen onderzoekend werken in een consortium van onderwijs- en onderzoeksprofessionals: verslag van een zelfonderzoek naar de werking als Research Practice Partnership. *Tijdschrift Onderwijs Praktijk Studies*, 1, 1-122.

Ik blijf zelf als onderzoeker, docent en adviseur aan het werk via Strix Aluco – onderzoek & innovatie, alweer sinds 2012 in de lucht. Ook voor mezelf geldt dus een puntkomma na *Grenspraktijken*.

DE AUTEUR IS ONDERZOEKER, DOCENT EN ADVISEUR BIJ STRIX ALUCO – ONDERZOEK & INNOVATIE